

Annie van Reken in de deuropening van haar woonwagen.
(Foto: Albert Schreurs)

Begin jaren negentig was zij de grote voorvechtster voor het behoud van het Bossche woonwagenkamp aan de Vlijmenseweg. Aan het hoofd van een militante delegatie brak zij in op een verkiezingsbijeenkomst in het Casino, nu Theater aan de Parade, bestormde zij het stadhuis, bestookte raadsleden, deed wat hart en geest haar ingaven. Het succes laat zich nog dagelijks zien langs de Vlijmenseweg, waar Annie van Reken - want zij was die grote voorvechtster - nu tevreden een teruggetrokken bestaan waardeert. Al staat zij nog altijd op de bres voor de verdediging van de eigen cultuur van de woonwagenbewoner.

Woonwagenbewoonster Annie van Reken:

‘Ze hebben ons er niet onder gekregen’

Annie van Reken is in Leiden (1934) geboren. In een woonwagen, vanzelfsprekend. ‘Mijn vader was koopman, zoals in die tijd iedere woonwagenbewoner dat was. Al hadden ze wel allemaal verschillende handel. De een was mandenmaker, de ander maakte borstels. Of ze gingen met ondergoed de boer op. Of met lappen stof. Veel woonwagenbewoners zaten ook in de (oud-)ijzerhandel’, somt Annie van Reken op wat haar in willekeurige volgorde zo gauw te binnen wil schieten. ‘Ze hadden een enorme hoeveelheid artikelen. Alles wat maar handel was pakten ze aan. Ieder scharrelde zo z’n eigen kostje bij elkaar. Het kwam de woonwagenbewoner z’n eer te na dat hij z’n eigen brood niet zou kunnen verdienen.’ Uit eigen ervaring weet Annie van Reken nog dat de woonwagenbewoner heel Nederland doortrok. ‘Ofschoon het geen gemakkelijke tijd was.’ En dan doelt Annie van Reken niet eens zozeer op de crisistijd van de jaren dertig, maar op het feit dat ‘ze de woonwagenbewoner altijd wegduwden’. Zoals alleen al bleek uit de ligging van de standplaatsen in de gemeenten. Hier op een stille plek achter het kerkhof, daar naast de mestvaalt buiten het dorp. ‘Want men wilde zo min mogelijk van de woonwagenbewoner zien. De samenleving zat vol vooroordelen ten opzichte van woonwagenbewoners. Ze stalen de was van de lijn, ze namen zelfs kinderen mee. Hoe komen ze erbij! Ik durf rustig te stellen: in onze cultuur is het hoogste goed de familie, het gezin. En vooral: de kinderen. Laat staan dat ze andere kinderen zouden stelen.’ Haar verontwaardiging maakt plaats voor trots: ‘Wat men ook geprobeerd heeft, ik heb in de loop van de jaren ervaren dat, ondanks alle tegenwerking van overheden - de rijksoverheid net zo goed als gemeentelijke overheden -, de woonwagenbewoners toch niet van hun cultuur zijn afgestapt.’ Haar ogen schieten vuur als Annie van Reken belijdt: ‘Wij zijn echte Nederlanders, maar met een eigen cultuur. Dat is door de overheid nooit erkend. Ze hebben ons doodgezwegen en weggegomfeld.’ Ze hoeft maar naar het woonwagenbeleid in Nederland te verwijzen om haar gelijk aan te tonen. ‘De woonwagenbewoners zijn altijd van hot naar haar gesleept. Van kleine kampen moesten ze naar grote kampen, en van grote kampen naar kleine en omgekeerd. Zonder dat hen ooit iets gevraagd werd. Er werd over hen beslist.’

Trekvrijheid

De naam van Neerlands eerste vrouwelijke minister, dr. Marga Klompé, staat de oudere woonwagenbewoner onuitwisbaar voor ogen. In haar optiek immers mocht eind jaren vijftig alle heil verwacht worden van grote regionale woonwagenkampen, zoals onder andere bij 's-Hertogenbosch en onder de rook van Oss. Daarop verdween ook de bepaling uit de Woonwagenwet die elke gemeente verplichtte er een aantal standplaatsen op na te houden. 'Het is geen wonder dat de kleine gemeenten hun woonwagenkampjes snel hebben opgedoekt. Blij dat ze van ons af waren. De 21 gemeenten die het Woonwagenschap 's-Hertogenbosch vormden, wilden dolgraag meebetalen. Als ze de woonwagens maar kwijt waren.' Door deze ontwikkeling werd het de woonwagenbewoner praktisch onmogelijk gemaakt nog te trekken. Daar kwam nog bij dat de grote woonwagencentra allemaal zo vol waren dat men nergens naar toe kon. Men liet het wel uit zijn hoofd om nog te gaan reizen, want opstaan betekende letterlijk plaatsje vergaan. 'Zo werd ons een stuk van onze cultuur afgenomen', fulmineert Annie van Reken. Dat vermag overigens geen afbreuk te doen aan haar trots: 'Ik ben blij dat ik in een woonwagen geboren ben. Dat ik een reizigster ben.'

En reizigster weet Annie van Reken zich nog steeds, al beperkt het trekken zich tot de zomer en heeft de woonwagen plaats gemaakt voor een toercaravan. 's Zomers kruipt het bloed waar het niet gaan kan' weet Annie van Reken niet alleen van zichzelf, maar ook van zoveel andere woonwagenbewoners die op stap gaan, met vrijwel altijd hetzelfde doel: familiebezoek. 'Het idee dat ik weg kan' is Annie van Reken heilig, ook al is het dan met de caravan, getrokken door een veelvoud van die ene paardenkracht die de wagen vroeger trok. 'Daarin zijn we met onze tijd meegegaan', stelt Annie van Reken simpel vast. Dat moest ook wel, want 'onze woonwagens zijn huizen geworden, ook al staan ze nog steeds op wielen, dat wel'. Maar Annie van Reken kent de tijd nog dat de woonwagenbewoners trokken. 'Van kinds af aan, ik weet niet beter. Ook in de oorlog hebben we getrokken, zolang het nog kon. Tot de Duitsers het ons verboden. Na de oorlog hebben we weer rondgetrokken. Tot de grote kampen kwamen en de trekvrijheid feitelijk verdween. En omdat ook nog eens de ventvergunningen werden ingetrokken.'

Saamhorigheid

De nostalgie blijft gekoesterd. 'De tijd dat we nog trokken was heel fijn. De saamhorigheid onder de woonwagenbewoners was groot. Als je onderweg ergens een standplaats innam was je meteen thuis. Ze hielpen je om je woonwagen op zijn plaats te zetten. Je kreeg koffie. Je kon trekken omdat je wist dat je overal wel een standplaats vond.'

'Met vier, vijf kinderen in een woonwagen, dat vonden

wij niet krap. Dat waren wij gewend. Al waren de slaapkamers klein, twee bij hooguit drie meter, met stapelbedden. Hoe groot de huiskamer was? Dat hing ervan af hoe groot je woonwagen was. De breedte van de woonwagen was twee meter, maar vierëneenhalve meter was de huiskamer die wij hadden toch wel. De meubelen waren aangepast aan de woonwagen. Ja, het was natuurlijk geen vergelijk met een huis. Maar huiselijk was het wel. Vooral de lange winteravonden met de bekende gezelschapsspelletjes. Of er werd naar een hoorspel geluisterd. Niet anders dan in de burgermaatschappij.'

'De opvoeding was niet streng, maar we hadden wel onze normen en waarden. Ook onze kinderen hebben gewoon een warm nest gehad. En onze oude moedertjes gaan echt niet naar een bejaardenhuis. Die blijven gewoon bij ons.' Terzijde: 'Hoeveel besparen wij de overheid niet, alleen al op dit gebied.'

'De school was een probleem. Alleen als je ergens langer stond, ging je ter plaatse naar school. 's Winters als het heel slecht weer was kon je moeilijk verder met je paard. De familie overwinterde ergens en dan gingen de kinderen naar school. Maar 's zomers dwong de handel je om verder te trekken. Dan bleef je nergens langer dan een week of veertien dagen. Als het kampje niet te ver van het dorp was, was het nog wel te doen om naar school te gaan. Maar meestal lag je zo ver weg dat het niet te belopen was. En fietsen hadden we niet.'

Vooroordelen

'Broeinest van criminaliteit' was een argument tegen grote woonwagenkampen. Meer cynisch dan boos ageert Annie van Reken: 'Als in een bepaalde wijk van Den Bosch een paar rotte appels zitten, dan haalt een gemeentebestuur het toch ook niet in zijn hoofd alle bewoners van de wijk een briefje te sturen dat ze moeten verhuizen? Iedereen weet dat je onder ieder koren ook kaf hebt. De echte woonwagenbewoner wil geen crimineel zijn. De woonwagenbewoner kan immers in eigen levensonderhoud voorzien, voor zijn gezin zorgen.' Een andere grief: 'Er is altijd over ons beslist zonder iets van onze cultuur te begrijpen. Men heeft het ook niet willen begrijpen. De overheid heeft toch nooit iets gedaan om acceptatie van de woonwagenbewoner te bevorderen?!' Nochtans meent Annie van Reken te mogen vaststellen dat vooroordelen afnemen, discriminatie verdwijnt. 'Ik ondervind weinig discriminatie meer. Is het niet fantastisch dat we in onze strijd om het behoud van het woonwagenkamp aan de Vlijmenseweg zoveel Bosschenaren met ons meegekregen hebben? Dat ze anders over ons zijn gaan denken? Dat ze ons hebben geaccepteerd?'

Slotconclusie van een zelfbewuste Annie van Reken: 'Over wat we hier bereikt hebben, heb ik een voldaan gevoel. Ze hebben ons er niet onder gekregen.'